

Anne Berest

Cartea poștală

Traducere din limba franceză de
Diana-Alina Ene

Editori:
Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu

Director editorial:
Magdalena Mărculescu

Redactare:
Carmen Botoșaru

Design și ilustrație copertă:
Andrei Gamarț

Director producție:
Cristian Claudiu Coban

Dtp:
Dan Crăciun

Corectură:
Irina Mușătoiu
Cristina Spătăreanu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BEREST, ANNE

Cartea poștală / Anne Berest ; trad. din lb. franceză de Diana-Alina Ene. -
București : Editura Trei, 2022
ISBN 978-606-40-1479-5

I. Ene, Diana Alina (trad.)

821.133.1

Titlul original: *La Carte postale*
Autor: Anne Berest

Copyright © Éditions Grasset & Fasquelle, 2021

Copyright © Editura Trei, 2022
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeu 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

ISBN: 978-606-40-1479-5

Mama și-a aprins prima țigară din ziua aceea — era țigara ei preferată, cea care-ți pătrunde adânc în plămâni după ce de-abia te-ai trezit. Apoi a ieșit din casă, să admire plapuma albă ce acoperea întregul cartier. Cu o noapte în urmă, căzuseră cel puțin 10 centimetri de zăpadă.

A rămas afară multă vreme, să fumeze, în ciuda frigului, profitând de atmosfera ireală ce plutea deasupra grădinii. Totul i se părea frumos — nimicul din jur, estomparea culorilor și a contururilor.

Deodată, a auzit un zgomot, înăbușit de zăpadă. Poștașul tocmai aruncase scrisorile pe jos, la picioarele cutiei poștale. Încălțată doar cu papucii, mama s-a dus să le strângă, foarte atentă unde pune piciorul ca să nu alunece.

Cu țigara în gură încă, fumul răspândindu-se dens în aerul înghețat, s-a grăbit să se întoarcă în casă, să-și încălzească degetele umflate de frig.

A aruncat o privire rapidă peste plicuri. Tradiționalele felicitări, majoritatea de la studenții ei, o factură de gaz, câteva reclame. Erau și câteva scrisori pentru tata — colegii de la CNRS și doctoranzii lui îi urau un An Nou fericit.

Printre plicuri — corespondență absolut obișnuită la acel început de ianuarie — era și ea. Cartea poștală. Strecurată printre scrisori, absolut nevinovată, ca și cum s-ar fi ascuns ca să nu fie zărită.

Ceea ce a mirat-o de la început pe mama a fost scrisul: ciudat, stângaci, cum nu mai văzuse niciodată până atunci. Apoi, a citit cele patru prenume scrise unul sub altul, ca o listă.

Efraim

Emma

Noémie

Jacques

Patru prenume: ale bunicilor materni, al mătușii și al unchiului ei. Toți patru fuseseră deportați cu doi ani înainte de a se naște ea. Muriseră la Auschwitz, în 1942. Și iată că apăreau în cutia noastră poștală, 61 de ani mai târziu. În acea zi de luni, 6 ianuarie 2003.

— Oare cine mi-ar fi putut trimite oroarea asta? s-a întrebat Lélia.

Mamei i s-a făcut foarte frică, de parcă era amenințată de cineva ascuns în negura unui trecut îndepărtat. Mâinile au început să-i tremure.

— Uite, Pierre, uite ce-am găsit în cutia de scrisori!

Tata a luat cartea poștală, și-a apropiat-o de ochi ca s-o studieze mai bine, dar nu era semnată, nu dădea nicio explicație.

Nimic. Doar prenumele alea.

La vremea aceea, în casa alor mei, adunam corespondența de pe jos, ca pe niște fructe prea coapte căzute din pom — cutia poștală era atât de veche, că nu mai ținea nimic în ea, ca o adevărată sită, dar nouă ne plăcea și-așa. Nimănu-i trecea prin cap s-o schimbe. În familia noastră, problemele nu se rezolvau în felul ăsta, obiectele aveau dreptul la tot atâta respect cât aveau și ființele umane.

În zilele ploioase, scrisorile sfârșeau prin a se uda. Cerneala se dilua și cuvintele deveneau indescifrabile. Cel mai rău era cu cărțile poștale, dezbrăcate ca niște adolescente, fără haine de iarnă.

Dacă autorul acelei cărți poștale ar fi folosit un stilou ca să ne scrie, mesajul lui ar fi căzut pradă uitării. Oare știuse asta? Textul era scris cu pix negru.

În duminica următoare, Lélia a convocat întreaga familie, adică pe tata, pe surorile mele și pe mine. În jurul mesei din sufragerie, scrisoarea a trecut din mână-n mână. Am rămas tăcuți mult timp — lucru neobișnuit în cazul nostru, mai ales la masa de prânz, duminică. În familia noastră, se găsește mereu cineva care să aibă ceva de zis, care să vrea s-o spună exact atunci și acolo. De data asta, nimeni n-a știut ce să creadă despre mesajul venit de nicăieri.

Cartea poștală era absolut banală, una pentru turiști, cu o fotografie a Operei Garnier, dintre cele pe care le găsești cu sutele la tutungerii sau pe suporturile de fier de pe trotuare, peste tot în Paris.

— De unde până unde Opera Garnier? a întrebat mama.

Nimeni n-a știut ce să-i răspundă.

— Ștampila e cea a oficiului poștal de la Luvru.

— Crezi c-am putea merge să ne interesăm acolo?

— E cel mai mare oficiu poștal din Paris. Imens. Ce te aștepți să-ți spună...

— Oare au făcut-o special?

— Da, majoritatea scrisorilor anonime sunt trimise de la Luvru.

— Dar nu e de ieri, are cel puțin 10 ani, am remarcat eu.

Tata a îndreptat-o spre lumină. A studiat-o câteva secunde, foarte atent, trăgând apoi concluzia că fotografia

data din anii '90. Concentrația culorilor, un roșcat saturat, dar și absența panourilor publicitare din jurul Operei, îmi confirmau supoziția.

— Aș spune chiar de la începutul anilor '90, a precizat tata.

— Ce te face să crezi asta? a întrebat mama.

— Faptul că, în 1996, autobuzele SC10 cu verde și alb, asemenea celui pe care-l vedeți în planul îndepărtat al imaginii, au fost înlocuite cu RP312. Cu platformă. Și cu motorul în spate.

Nimeni nu s-a mirat că tata cunoștea istoria autobuzelor pariziene. N-a condus niciodată o mașină — deci, cu atât mai puțin un autobuz —, dar meseria lui de cercetător l-a antrenat să cunoască o mulțime de detalii din domenii pe cât de heteroclite, pe atât de specializate. Tata a inventat un dispozitiv ce măsoară influența lunii asupra mareelor terestre, iar mama a tradus din Chomsky tratate de gramatică generativă. Ca urmare, știau o cantitate inimaginabilă de chestii, de cele mai multe ori inutile în viața cotidiană. Cu unele excepții, ca în acea zi.

— De ce să scrii o carte poștală și apoi să aștepti 10 ani ca s-o trimiți?

Au continuat să-și pună întrebări. Pe mine, pe de altă parte, cartea poștală mă lăsa rece. Totuși lista cu prenumele mi-a atras atenția. Oamenii aceia era strămoșii mei și eu nu știam nimic despre ei. Nu știam prin ce țări trecuseră, ce meserii avuseseră, vârsta la care fuseseră uciși. Dacă cineva mi-ar fi arătat o poză cu ei, nu i-aș fi putut recunoaște din mulțimea de necunoscuți. M-a cuprins un sentiment de rușine.

La finalul prânzului, părinții mei au pus cartea poștală într-un sertar și n-am mai vorbit niciodată despre

ea. Eu aveam 24 de ani și mintea ocupată cu o viață de trăit și cu povești de scris. Mi-am șters din minte amintirea cărții poștale, fără a abandona totuși ideea că, într-o bună zi, va trebui s-o întreb pe mama despre istoria familiei noastre. Dar anii treceau și eu nu-mi găseam niciodată timp s-o fac.

Până când, 10 ani mai târziu, urma să nasc.

Colul mi se deschisese prea devreme. Trebuia deci să stau întinsă, pentru a nu grăbi venirea pe lume a copilului. Părinții mei mi-au propus să merg câteva zile la ei, unde puteam să stau și să nu mișc un pai. În acea stare de așteptare, m-am gândit la mama, la bunica, la toată linia de femei care născuseră înaintea mea. Atunci am simțit nevoia să ascult povestea înaintașilor mei.

Lélia m-a condus în biroul întunecat unde-și petrecea marea majoritate a timpului, acea încăpere care mi-a evocat întotdeauna imaginea unui pânțec, plin de cărți și clasoare, scaldat în lumina de iarnă a periferiei pariziene, cu aerul greu de fum de țigară. M-am instalat în umbra bibliotecii și a obiectelor ei fără vârstă, amintiri acoperite de o perdea de cenușă și praf. Mama a luat o cutie verde, pătată de negreală, din zecile de cutii cu dosare, identice. Încă din adolescență, știam că acele cutii aliniat pe etajere conțineau mărturiile ale poveștilor sumbre din trecutul familiei noastre. Mă duceau cu gândul la niște mici sicrie.

Mama a luat o foaie de hârtie și un pix — asemenea tuturor cadrelor didactice pensionare, ea continua să fie profesoară în orice situație, chiar și în rolul de mamă. Lélia fusese foarte iubită de studenții ei de la Facultatea Saint-Denis. În epoca binecuvântată în care putea fuma

în clasă în timp ce predă lingvistica, făcea un lucru care-i fascina pe elevi: reușea, grație unei dexterități nemai-întâlnite, să fumeze toată țigara fără să-i cadă scrumul, formând astfel un cilindru gri la capătul degetelor. Fără să aibă nevoie de scrumieră, așeza pe catedră țigara fumată, înainte de a-și aprinde alta. O cascadorie ce impunea respect.

— Te previn, mi-a spus ea, ceea ce o să auzi e o poveste hibridă. Unele fapte sunt considerate certe, dar te voi lăsa pe tine să evaluezi cantitatea de ipoteze personale care au condus în final la această reconstituire — de altfel, apariția unor documente noi ar putea completa ori modifica substanțial teoriile mele. Evident.

— Mamă, i-am spus eu, nu cred că fumul de țigară e bun pentru creierul copilului.

— Ba bine că nu! Eu am fumat un pachet pe zi în timpul celor trei sarcini ale mele și se pare că n-am adus pe lume niște retardați.

Răspunsul ei m-a făcut să râd. Lélia a profitat ca să-și mai aprindă o țigară și să înceapă povestea lui Efraim, Emma, Noémie și Jacques — cele patru prenume de pe cartea poștală.

CARTEA 1

Pământul făgăduinței

Capitolul 1

— Totul începe ca în romanele rusești, cu o poveste de dragoste tristă, a spus mama. Efraim Rabinovich o iubea pe Anna Gavronsky, a cărei mamă, Liba Gavronsky, născută Yankelevich, era o verișoară nemțoaică a familiei. Dar pasiunea respectivă nu era pe gustul soților Gavronsky...

Lélia m-a privit, observând că nu înțelegeam nimic. Și-a pus țigara în colțul buzelor și, cu un ochi pe jumătate închis din cauza fumului, a început să răsfoiască dosarele.

— Uite, o să-ți citesc scrisoarea asta și-o să-nțelegi mai bine... A fost scrisă de sora mai mare a lui Efraim, în 1918, la Moscova:

Dragă Vera,

Părinții mei au o grămadă de probleme. Ai auzit de povestea aia cu Efraim și verișoara noastră Anyuta? Dacă nu, pot să ți-o împărtășesc în cel mai strict secret, deși se pare că unii dintre noi sunt deja la curent. Pe scurt, An și dragul nostru Fedia (care a făcut 24 de ani acum două zile) s-au îndrăgostit. Ai noștri au suferit teribil, s-o ia razna, nu alta. Mătușa nu știe nimic, ar fi o catastrofă dacă ar afla. Ei se întâlnesc mereu cu ea și se chinuie cumplit. Dragul de Efraim o iubește mult pe Anyuta. Dar îți mărturisesc că nu am deloc

Încredere în sentimentele ei. Astea sunt noutățile de pe la noi. Uneori sunt sătulă de toată povestea asta. Bun, draga mea, trebuie să mă opresc. O să duc scrisoarea la poștă eu însămi, ca să mă asigur că va pleca spre tine...

*Cu drag,
Sara*

— Dac-am înțeles bine, Efraim a fost nevoit să renunțe la acea primă iubire?

— Și de aceea, i-au găsit repede o altă logodnică, și anume pe Emma Wolf.

— Al doilea prenume de pe cartea poștală...

— Exact!

— Era și ea o rudă îndepărtată?

— Nu, nicidecum. Emma era din Łódź. Era fiica unui mare industriaș, proprietar al mai multor fabrici de textile, Maurice Wolf. Mama ei se numea Rebecca Troțki. Fără legătură cu revoluționarul.

— Spune-mi, cum s-au întâlnit Efraim și Emma? Pentru că Łódź e la mii de kilometri depărtare de Moscova.

— Multe mii de kilometri! Fie că părinții au apelat la *shadhanul* sinagogii, adică la pețitoare, fie că familia lui Efraim era *kest-eltern* pentru Emma.

— *Kest* ce?

— *Kest-eltern*. În idiș. Cum să-ți explic... Îți amintești de limba inuiților?

Când eram mică, Lélia mi-a spus că la eschimoși existau 52 de cuvinte pentru a denumi zăpada. Se folosea *qanik* când era vorba de zăpada care cade, *aputi* când era deja căzută și *aniou* când era folosită ca apă...

— Ei bine, în idiș, a adăugat mama, există diferiți termeni pentru a spune „familie“. Folosim un anumit

cuvânt pentru a denumi „familia” propriu-zisă, altul pentru „familia prin alianță” și altul pentru „cei pe care-i considerăm parte din familie”, chiar în absența legăturilor de sânge. Dar mai există un cuvânt, aproape intractabil, care ar putea însemna „rudele de lapte” — *di kest-eltern*, adică un fel de „familie-gazdă” —, pentru că exista tradiția ca, atunci când părinții își trimiteau un copil departe, la studii superioare, să-i caute o familie care să-l găzduiască și să-l hrănească.

— Familia Rabinovich era deci *kest-eltern* pentru Emma.

— Iată..., dar las-o așa deocamdată și nu-ți face griji, într-un final vei înțelege...

Foarte devreme, Efraim Rabinovich renunță la religia părinților săi. Adolescent, devine membru al partidului socialist revoluționar și le declară sus și tare părinților că nu crede în Dumnezeu. Din spirit de revoltă, face tot ce le este interzis evreilor în ziua de Iom Kipur: fumează, se bărbierește, bea și mănâncă.

În 1919, are 25 de ani. E un tânăr modern, zvelt, cu trăsături fine. Dacă n-ar avea pielea atât de închisă la culoare și mustața atât de neagră, l-ai putea confunda cu un rus adevărat. Un inginer strălucit, de-abia ieșit de pe băncile universității, după ce scăpase de acel *numerus clausus* ce limita la 3% numărul evreilor admiși în învățământul superior. Vrea să ia parte la marea aventură a progresului, are ambiții mari pentru țara și poporul său, cel rus, împreună cu care vrea să participe la Revoluție.

Pentru Efraim, a fi evreu nu înseamnă nimic. El se definește, înainte de toate, ca socialist. De altfel, trăiește la Moscova, ca un moscovit. Acceptă să se căsătorească la

sinagogă doar pentru că acest lucru e important pentru viitoarea lui soție. Dar o previne pe Emma:

— Nu vom trăi în spiritul religiei.

Tradiția impune ca, în ziua căsătoriei, la finalul ceremoniei, mirele să spargă un pahar, cu piciorul drept. Gestul amintește de distrugerea Templului din Ierusalim. Apoi mirele poate să facă un legământ. Efraim își jură să și-o șteargă din memorie pe Anyuta. Dar privind cioburile de sticlă împrăștiate pe jos, i se pare că inima lui este cea care zace acolo, zdrobită în mii de bucăți.

Capitolul 2

În acea zi de vineri, 18 aprilie 1919, tinerii căsătoriți au părăsit Moscova ca să meargă la *dacha* lui Nachman și Eshter Rabinovich, părinții lui Efraim, la 50 de kilometri distanță de capitală. Dacă Efraim a acceptat să sărbătorească *Pesah*, adică Paștele evreiesc, a fost ca urmare a insistențelor tatălui său și pentru că soția lui era însărcinată. Va profita de ocazie ca să le dea vestea fraților și surorilor lui.

- Emma era însărcinată cu Miriam?
- Exact, cu bunica ta...

Pe drum, Efraim îi povestește soției lui că *Pesah* e sărbătoarea lui preferată. Copil fiind, era fascinat de misterul ei, de rădăcinile amare, apa sărată și merele cu nuci, de scorțișoara și mierea, așezate pe un platou în mijlocul mesei. Îi plăcea când tatăl lui îi povestea cum dulceața merelor trebuia să le amintească evreilor să nu aibă încredere în confort.

— În Egipt, insista Nachman, evreii erau sclavi, adică: aveau adăpost și hrană, un acoperiș deasupra capului și mâncare pe masă. Înțelegeți? Libertatea e ceva nesigur. Se obține cu suferință. Apa sărată pe care o punem pe masă

în seara de *Pesah* reprezintă lacrimile celor ce s-au scuturat de lanțuri. Iar rădăcinile amare ne amintesc că libertatea este, în esență, dureroasă. Fiule, ascultă-mă, în momentul în care vei simți mierea pe buze, întreabă-te: cine sau ce anume mă înrobește?

Efraim știe că spiritul lui revoluționar s-a născut acolo, odată cu poveștile tatălui său.

În seara aceea, ajungând acasă la părinții lui, se grăbește spre bucătărie, ca să simtă aroma blândă a pâinilor *matzah*, acele turte nedospite făcute de Katerina, bătrâna bucătăreasă. Emoționat, îi ia mâna ridată și o pune pe pânțelecele tinerei lui soții.

— Uită-te la el, îi zice Nachman lui Esther, care observă scena, fiul nostru e mândru precum un castan ce-și arată fructele tuturor trecătorilor.

Părinții i-au invitat pe toți verii Rabinovich din partea lui Nachman și pe toate verișoarele Frant din partea lui Esther. De ce atâta lume? se întreabă Efraim, uitându-se la cuțitul de argint care strălucește după ce-a fost frecat ore întregi cu cenușă din șemineu.

— I-au invitat și pe Gavronsky? o întreabă neliniștit pe sora lui mai mică, Bella.

— Nu, răspunde ea, ascunzându-i faptul că cele două familii se puseseră de acord să evite o întâlnire față în față între verișoara Anyuta și Emma.

— Dar de ce au chemat atâția veri anul ăsta... Vor să ne anunțe ceva? continuă Efraim, aprinzându-și o țigară ca să-și ascundă tulburarea.

— Da, dar nu mă întreba. N-am voie să vorbesc despre asta înainte de cină.

*

În seara de *Pesah*, tradiția cere ca patriarhul să citească cu voce tare *Hagada*, adică povestea ieșirii din Egipt a poporului evreu condus de Moise. La finalul rugăciunilor, Nachman se ridică și lovește paharul cu un cuțit.

— Dacă insist în seara asta asupra ultimelor cuvinte ale Cărții, zice el adresându-se tuturor celor de la masă, „Reconstruiește Ierusalimul, cetatea sfântă, în zilele aceste și ajută-ne să intrăm în el“, e pentru că eu, capul familiei, am datoria să vă avertizez.

— În legătură cu ce, tată?

— Că e timpul să plecăm. Trebuie să părăsim toți această țară. Cât mai curând posibil.

— Să plecăm? întrebă copiii lui.

Nachman închide ochii. Cum să-i convingă pe copiii lui? Cum să găsească vorbele potrivite? În aer plutește un miros acru, ca un vânt rece ce suflă anunțând gerul ce va să vină, ceva invizibil, aproape imperceptibil, dar e acolo, a reapărut mai întâi în coșmarurile lui, acele coșmaruri populate de amintirile tinereții, când se ascundeau în spatele casei, împreună cu alți copii, în unele nopți de Crăciun, pentru că oamenii beți veneau să-i pedepsească pe cei care-l omorâseră pe Iisus. Intrau prin case violând femeile și omorând bărbații.

Violențele se potoliseră când țarul Alexandru al III-lea întărise antisemitismul de stat, prin *Legile din Mai*, în urma cărora evreii erau privați de majoritatea libertăților. Nachman era un bărbat tânăr, când li se interzisese aproape totul. Interdicție de a merge la universitate, de a se deplasa dintr-o regiune în alta, de a da nume creștine copiilor, de a face teatru. Acele măsuri umilitoare

satisfăcuseră populația și, vreme de 30 de ani, fusese mai puțină vărsare de sânge. Ca urmare, copiii lui nu cunoscuseră teroarea zilelor de 24 decembrie, când gloata se ridică de la masă cu dorința de a ucide.

Dar, de câțiva ani, Nachman simțise revenind în aer un iz de pucioasă și de putreziciune. Gărzile Negre, acel grup monarhist de extremă dreaptă, condus de Vladimir Purișkevici, se organizau în umbră. Fostul curtean al țarului aducea în discuție teze despre ideea unui complot evreiesc. Aștepta momentul potrivit ca să apară din nou. Iar Nachman nu credea că acea nouă Revoluție, înfăptuită de copiii lui, va reuși să înlăture vechile dușmăanii.

— Da. Să plecăm. Copii, ascultați-mă cu atenție, zice el calm: *es'shtikt shlekht drek* — miroase a rahat până la cer.

La acele cuvinte, furculițele încetează să se mai miște în farfurii, copiii se opresc din pălăvrăgeală și se face liniște. Nachman poate, în sfârșit, să vorbească.

— Majoritatea sunteți proaspăt căsătoriți. Efraim, tu o să fii în curând tată pentru întâia oară. Sunteți plini de elan, curajoși — aveți toată viața înaintea voastră. E momentul să vă faceți bagajele.

Se întoarce spre soția lui, pe care o strânge de mână:

— Esther și cu mine am decis să plecăm în Palestina. Am cumpărat o bucată de pământ în apropiere de Haifa. O să cultivăm portocali. Haideți cu noi! Și-o să vă cumpăr și vouă pământ.

— Nachman, chiar vrei să pleci pe pământul lui Israel?

Copiii Rabinovich nu și-ar fi putut imagina una ca asta. Înainte de Revoluție, tatăl lor făcea parte din *Prima Ghildă a Negustorilor*, adică se număra printre puținii evrei care aveau dreptul să se deplaseze liber în țară. Era un privilegiu incredibil să poată trăi în Rusia ca un rus. Și

construise o poziție de invidiat în societate, pe care acum voia s-o abandoneze pentru a se exila la celălalt capăt al pământului, într-o țară deșertică, cu un climat ostil, ca să planteze portocali? Ce idee nebunească! El, care nu știe nici măcar să curețe o pară fără ajutorul bucătăresei...

Nachman ia un creionaș pe care-l înmoaie între buze. Privindu-și în continuare descendenții, adaugă:

— Bun. O să fac un tur al mesei. Și vă voi porunci fiecăruia dintre voi, ascultați-mă bine, să-mi spuneți o destinație. O să cumpăr bilete de vapor pentru toată lumea. O să părăsiți această țară în următoarele trei luni, m-ați înțeles? Bella, o să-ncep cu tine, e simplu, tu vii cu noi. Deci, voi nota: Bella, Haifa, Palestina. Efraim?

— Aștept să se pronunțe frații mei mai întâi, răspunde acesta.

— M-aș vedea în Paris, zice Emmanuel, cel mai mic din familie, balansându-se cu dezinvoltură pe scaun.

— Evitați Parisul, Berlinul, Praga, zice serios Efraim. Acolo, locurile cele bune sunt ocupate de generații. N-o să găsiți unde să vă stabiliți. Vă vor considera ori prea străluciți, ori nu destul.

— Eu nu-mi fac griji, am deja o logodnică și mă așteaptă acolo, răspunde Emmanuel, ca să facă lumea să râdă.

— Bietul meu băiat, se enervează Nachman, o să ai o viață de porc. Stupidă și scurtă.

— Prefer să mor la Paris decât în gaura de cur a lumii, tată!

— Ohhh, ridică Nachman mâna la el, *Yeder nar iz klug un komish far zikh*: Orice imbecil se crede deștept. Să știi că nu glumesc. Hai! Dacă nu vreți să veniți cu mine, încercați în America și acolo va fi foarte bine, adaugă el suspinând.